

28.03.2023

Група № 26

Мегей А.В.

Всесвітня історія

Урок № 25-26

Тема: **Україна в умовах десталінізації**

Хід уроку:

1. **Опрацюйте конспект уроку**

5 березня 1953 р. помер Й.Сталін. У результаті формується тимчасове «колективне керівництво» - розподіл найвищих посад між найближчими соратниками Й.Сталіна (Г.Маленков - голова Ради Міністрів СРСР, **М.Хрущов - перший секретар ЦК КПРС**, Л.Берія - голова Міністерства внутрішніх справ і держбезпеки). Такий компроміс був нетривким, колишні соратники не довіряли один одному, боялися та шукали слушної нагоди позбутися конкурентів.

Боротьба за владу, у результаті якої перемогу отримав М.Хрущов

26 червня 1953 р. був заарештований і страчений Л.Берія за звинуваченням у шпигунстві й підготовці державного перевороту.

Червень 1953 р. - звільнення з посади першого секретаря ЦК КП(б)У Л.Мельникова, обрання О.Кириченка (вперше українець за походженням обійняв таку високу посаду); арешт і страта міністра внутрішніх справ УРСР П.Мешика та його заступника.

З 1957 р. по 1963 р. посаду першого секретаря ЦК КП(б)У обіймав М.Підгорний.

1955 р. - звільнення Г.Маленкова з посади голови Ради Міністрів СРСР та обрання М.Булганіна.

М.Хрущов як перший секретар ЦК КПРС отримав усю повноту влади!

ПОЧАТОК ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ

Десталінізація - процес ліквідації наслідків сталінізації, що почався після смерті Й.Сталіна.

- Створення комісій з перегляду справ засуджених у 1934-1953 рр.

- Початок **реабілітації** безвинно засуджених.

Реабілітація - виправдання, поновлення доброго імені чи репутації несправедливо обвинуваченої, обмовленої або засудженої особи.

- Ліквідація позасудових органів, воєнних трибуналів військ МВС, скасування надзвичайних законів і постанов, спрямованих на боротьбу з «ворогами народу».

- **Чистка органів** держбезпеки і значне скорочення їх кількості.

- Припинення ідеологічних кампаній проти інтелігенції, націоналізму тощо.

- Уповільнення процесу русифікації.

- Зростання ролі українського чинника в різних сферах суспільного життя (висування місцевих і на керівні посади в регіонах, поява вихідців з України в найближчому оточенні М.Хрущова).

- **Розширення прав республік** (в Україні з союзного до республіканського підпорядкування переведено декілька тисяч підприємств та організацій).

Процеси лібералізації суспільства 1953-1964 р. отримали назву **«відлига»**.

«Відлига» - це назва періоду перебування М.Хрущова при владі в СРСР (1954-1964), що характеризувався політикою десталінізації, політичною реабілітацією і непослідовністю реформ.

ВХОДЖЕННЯ КРИМУ ДО СКЛАДУ УРСР, УТВОРЕННЯ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

19 лютого 1954 р. - указ Президії Верховної Ради СРСР на честь 300-річчя возз'єднання України з Росією «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР», «враховуючи спільність економіки, територіальну близькість і тісні господарські зв'язки між Кримською областю і Українською РСР».

7 січня 1954 р. була створена **Черкаська область УРСР**.

РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УРСР У 1951-1955 рр.

Промисловість

- Промисловість України, як і раніше, посідала важливе місце в загальносоюзній економіці.
- Особливого розвитку набули паливно-енергетична, металургійна, машинобудівна галузі.
- Було побудовано Каховську ГЕС, зросли обсяги видобутку вугілля, нафти, газу.
- Перекіс у бік важкої промисловості зберігся незмінним.

Сільське господарство

- Розвитку сільського господарства було приділено значну увагу
- укрупнення колгоспів і перетворення частини їх на радгоспи.
- У вересні 1953 р. на пленумі ЦК КПРС започатковано низку реформ у аграрному секторі:
- збільшення капіталовкладень у сільське господарство;
- забезпечення кадрами МТС;
- списання заборгованості колгоспів;
- збільшення заготівельно-закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію;
- заохочення особистого підсобного господарства (зменшення податків, їх тверда сума та заповідність розмірам господарства);
- **лютий-березень 1954 р. - початок освоєння цілинних земель** (з України до Казахстану та Сибіру була направлена значна кількість людських і матеріальних ресурсів).

У результаті сільське господарство стало рентабельним, його валова продукція зросла на 35,3 % у порівнянні з попередньою п'ятирічкою.

Економіка продовжувала залишатися в межах командно-адміністративної системи!

XX З'їзд КПРС

КПРС – Комуністична Партія Радянського Союзу.

14-25 лютого 1956 р. відбувся XX з'їзд КПРС, на якому М.Хрущов виступив із закритою доповіддю **«Про культ особи Й.Сталіна та його наслідки»**:

- критика сталінської політики як хибної та злочинної за організацію масових репресій, депортацію під час війни, використання незаконних методів слідства...;
- критика особи, а не системи, яка її породила (причинами появи культу Сталіна називали його риси характеру, гостру боротьбу з капіталістичним оточенням тощо);
- початком злочинної політики визначався **1934 р.**, тобто не ставилися під сумнів методи проведення колективізації, голодомор 1932-1933 рр. і т. ін.;
- небажання правлячої верхівки розділити відповідальність за вчинені злочини; незмінність партійних засад.

30 червня 1956 р. - постанова ЦК КПРС «Про подолання культу особи та його наслідків».

ОПР ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ

Червень 1957 р. - виступ групи колишніх активних учасників сталінської політики (В.Молотов, Л.Каганович, К.Ворошилов, М.Булганін та ін.) проти підризу «керівної ролі партії», постановка питання про зміщення М.Хрущова. Але Хрущов уже мав міцну «групу підтримки» зі своїх ставлеників.

Березень 1958 р. - виключення противників десталінізації зі складу Президії ЦК, звільнення М. Булганіна з посади голови Ради Міністрів СРСР. Цю посаду обійняв М. Хрущов, одночасно залишаючись першим секретарем ЦК КПРС. Таким чином, М. Хрущов зосередив у своїх руках майже всю владу в державі.

Опір десталінізації був подоланий!

ПОГЛИБЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ДЕСТАЛІНІЗАЦІЇ

1. **Прискорення політичної реабілітації** (на кінець 50-х років переглянуто 5,5 млн справ, за якими реабілітовано 3,5 млн чол., серед реабілітованих - Л. Курбас, М. Куліш, В. Чубар, С. Косіор та ін.);

Не підлягали реабілітації особи, звинувачені в «буржуазному націоналізмі».

2. Курс ХХІІ з'їзду КПРС (жовтень 1961 р.) на поглиблення десталінізації:

- звинувачення у масових репресіях не тільки Сталіна, але й людей із його найближчого оточення (зокрема В. Молотова, Л. Кагановича, Г. Маленкова та ін.);

- рішення про винесення тіла Сталіна з мавзолею на Красній площі, зруйнування численних пам'ятників, перейменування всіх міст, колгоспів, вулиць, установ, названих на честь вождя, вилучення його творів із бібліотек;

- лібералізація партійного життя: курс на переростання диктатури пролетаріату в загальнонародну державу; **регулярне оновлення на чверть складу керівних органів КПРС**, перебування на найвищих посадах не більше трьох строків.

Лібералізація - пом'якшення політичного режиму, вільнодумство.

3. **Розширення повноважень республіканських рад** (зокрема, Верховна Рада УРСР ухвалила низку законів про бюджетні права УРСР і місцевих рад, судоустрій, цивільний, кримінальний та процесуальний кодекси і т. ін.).

4. Уведення в практику всенародного обговорення проектів законів та інших важливих питань.

5. Розширення прав профспілок.

ЕКОНОМІЧНІ РЕФОРМИ М.ХРУЩОВА ТА ЇХ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Промисловість

- **Спроба децентралізації управління промисловістю** та будівництвом шляхом створення **раднаргоспів** та ліквідації низки галузевих міністерств (в УРСР було створено спочатку 11, а згодом ще 3 економічні райони на чолі з раднаргоспами). Позитивні риси: розширення господарчих прав на місцях, наближення управління до виробництва, скорочення управлінського апарату. Негативні: ускладнення зв'язків між підприємствами окремих раднаргоспів, так зване «місництво», незацікавленість у комплексному розвитку всієї галузі.

Раднаргоспи (Ради народного господарства) - територіальні органи управління, створені в **1957 р.** замість галузевих міністерств, які помітно поліпшили керування економікою регіонів, але призвели до розриву зв'язків між окремими галузями.

- Збережено старі важелі адміністративно-командної системи, реформа не була підкріплена введенням госпрозрахунку та наданням самостійності підприємствам, і це призвело до повернення старої централізованої схеми управління. **У 1960 р. створено Українську раду народного господарства** та зменшено кількість українських раднаргоспів до 7; у 1963 р. організовано Вищу раду народного господарства СРСР та низку державних комітетів з окремих галузей промисловості.

- Впровадження здобутків **науково-технічної революції (НТР)** у виробництво (створення Державного комітету Ради Міністрів СРСР у справах нової техніки, Всесоюзного товариства винахідників і раціоналізаторів, в УРСР відкрито 5 тис. організацій цього товариства).

Позитивні риси: впровадження перших кібернетичних машин, **запуск першого штучного супутника Землі в 1957 р., політ Ю. Гагаріна в космос у 1961 р.**, використання атомної енергії в мирних цілях, заміна паровозів тепловозами й електровозами, пароплавів - теплоходами, використання нових машин та технологій тощо. **6 листопада 1960 р. відкриття Київського метрополітену.**

Негативні: повільні темпи НТР, перекис у бік оборонної галузі, недостатні асигнування на науку, відсутність конкурентної боротьби виробників на ринку.

Науково-технічна революція (НТР) - процес якісного перетворення продуктивних сил на основі досягнень науки і техніки.

- **Збільшення обсягів випуску товарів народні вжитку** (за роки семирічки (1959-1965 рр.) в УРСР було споруджено понад 300 нових і реконструйовано 400 підприємств легкої та харчової промисловості).

Сільське господарство

- Велика увага до розвитку аграрного сектору.

- Новий наступ на особисті присадибні господарства, спричинений впровадженням у життя ідеї про стирання різниці між містом і селом та будівництвом так званих **агроміст**: у 1956 р. встановлено високий податок за утримання худоби в міській місцевості, обмежено власників худоби у пасовищах і заготівлі кормів; у 1959 р. заборонено утримувати худобу в містах і робітничих селищах, встановлено ліміт на утримання живності на селі; зменшення продажу продуктів тваринництва, підвищення цін на них.

- Продовження **«цілинної епопеї»** (перша надпрограма М.Хрущова), в якій взяло участь 80 тис. українських юнаків та дівчат.

- **«Кукурудзяна кампанія»** (друга надпрограма М.Хрущова) - спроба вирішити проблему з кормами, збільшивши обсяги виробництва; зменшення посівів пшениці та інших цінних культур в Україні. «Кукурудзяна епопея» набула надмірно великих розмірів. У 1963 р. «цариця полів» зайняла 40% посівних площ.

- Реорганізація МТС (перетворення МТС на ремонтно-технічні станції з обслуговування колгоспної техніки шляхом примусового викупу колгоспами старої техніки МТС за завищеними цінами); перетворення слушної ідеї надання можливості колгоспам вільно розпоряджатися власною технікою на їх чергове обкрадання.

- **Надпрограма у тваринництві** (третя надпрограма М.Хрущова) - за 3-4 роки наздогнати США у виробництві м'яса, молока та масла на душу населення; завищені плани здачі продукції тваринництва, зменшення поголів'я худоби.

Соціальна сфера

- **Збільшення мінімальної зарплатні та пенсій.**

- **Скорочення робочого тижня.**

- **Видача паспортів селянам, введення зарплатні колгоспникам.**

- Скасування плати за навчання.

- Припинення практики примусових державних позик.

- **Широкомасштабне житлове будівництво.**

- **Грошова реформа 1961 р.**, наслідком якої стало зростання цін на товари.

УСУНЕННЯ М. ХРУЩОВА ВІД ВЛАДИ

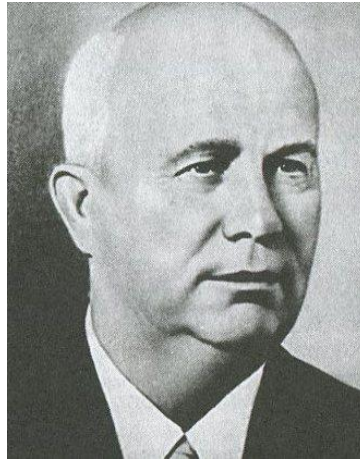
- *Початок 60-х рр. ХХ ст.* - зростання невдоволення політикою М. Хрущова серед різних верств населення у зв'язку з ростом цін, замороженням зарплатні, дефіцитом товарів, наступом на особисте господарство селян, формуванням нового «культу особи» і т. ін.

- Хвиля робітничих виступів у Краматорську, Черкасах, Харкові, Києві. Найбільші - 1962 р. у Донецьку, Жданові (нині — Маріуполь) та **Новочеркаську** (тут 7-тисячну демонстрацію розстріляли війська), 1963 р. у Кривому Розі.

- Партійне керівництво, невдоволене **«волюнтаризмом»** М. Хрущова, скороченням партійного апарату та втратою привілеїв, поглибленням демократичних процесів, склало змову.

Волюнтаризм - соціально-політична діяльність, що характеризується суб'єктивними бажаннями, рішеннями окремих осіб чи груп осіб.

14 жовтня 1964 р. - пленум ЦК КПРС звільнив М. Хрущова з усіх посад «за станом здоров'я». Сама можливість такого кроку була великою заслугою самого М. Хрущова. **Першим секретарем ЦК КПРС став Л. Брежнєв**, головою Ради Міністрів СРСР - О. Косигін.

Хрущов Микита

радянський державний та партійний діяч. З 1938 р. по 1949 р. - перший секретар ЦК КП(б)У (з перервою, коли у березні-грудні 1947 р. першим секретарем ЦК КП(б)У був Л.Каганович). Голова СРСР та перший секретар ЦК КПРС (Комуністичної Партії Радянського Союзу) після смерті Й.Сталіна у 1953-1964 рр. Проводив політику політичної та економічної лібералізації

2. Виконайте самостійну роботу

1 питання

Практика «політичної реабілітації» вперше увійшла в життя радянського суспільства в період

А «відбудови».

Б «відлиги».

В «застою».

Г «перебудови».

2 питання

Укажіть прізвище лідера Радянського Союзу на момент ухвалення Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про передачу Кримської області із складу РРФСР до складу УРСР».

А Й. Сталін

Б М. Хрущов

В Л. Брежнєв

Г М. Горбачов

3 питання

Процес лібералізації суспільно-політичного життя в СРСР у період «відлиги»

А не змінив суті радянської тоталітарної моделі розвитку.

Б забезпечив повну реабілітацію жертв сталінських репресій.

В створив передумови відновлення збройної боротьби УПА.

Г сприяв переходу до ринкових методів господарювання.

4 питання

З якою метою партійно-радянське керівництво СРСР і УРСР наприкінці 1950 — на початку 1960-х рр. розповсюджувало зображений плакат?

- А переконати суспільство в необхідності ведення здорового способу життя
- Б пропаганди успіхів однієї з кампаній, здійснених у сільському господарстві
- В мобілізувати колгоспників на здійснення відбудови народного господарства
- Г продемонструвати молоді престижність та почесність праці жінок-колгоспниць

5 питання

«Раднаргоспи», створені в УРСР у 1957 р., — це

- А органи управління, на які покладалася координація промислової кооперації підприємств України з іншими республіками Радянського Союзу.
- Б державні установи, що здійснювали укрупнення колгоспів, їхню реорганізацію в радгоспи та продаж техніки машинно-тракторних станцій.
- В організації, що керували системою державних закупівель сільськогосподарської продукції у колгоспно-кооперативному секторі України.
- Г органи державного управління, утворені за територіальним принципом, що керували промисловістю та будівництвом у межах економічних районів.

6 питання

У якому році до складу УРСР увійшла територія, заштрихована на картосхемі?

- А 1939 р.
- Б 1940 р.
- В 1945 р.

Г 1954 р.

3. Домашнє завдання

1. Опрацювати конспект уроку
2. Виконати самостійну роботу

Виконані завдання відправте мені на електронну пошту anastasiamegei@ukr.net. В темі листа вкажіть своє прізвище, ім'я, номер групи та назву навчальної дисципліни.